

Hermod Lannung

Henning Nielsen

Hermod Lannung

En uforbederlig idealist

Hermod Lannung Fonden

Hermod Lannung

© Henning Nielsen og Hermod Lannung Fonden

Tilrettelægning: Syddansk Universitetsforlag

Bogen er sat med Garamond Premier

Grafisk tilrettelægning Narayana Press, Gylling

Trykt af Narayana Press, Gylling

ISBN 978-87-7674-683-4

1. udgave, 1. oplag

Billedtekst omslag:

Victor Borckdorffs portret af Hermod Lannung blev 1981 hængt op på Christiansborg og viser en myndig mand på 86 år. Borckdorff havde to år tidligere malet et andet portret til Dansk-Russisk Forening, som nu hænger på Sorø Kunstmuseum.

Forord

Efter et af de seneste bestyrelsesmøder i “Hermod Lannungs Fond til støtte for arbejdet for en styrkelse og videreudvikling af De Forenede Nationer” rejste et af bestyrelsens medlemmer et provokerende spørgsmål: For hvor mange af de ansøgere, der netop havde modtaget en bevilling, siger Hermod Lannungs navn overhovedet noget i dag? Uddelingerne på det foregående møde havde fortrinsvis drejet sig om tilskud til dækning af udgifterne ved et halvt års praktikophold ved den danske FN-mission i New York, og det måtte nøgternt erkendes, at blandt disse unge studerende var det nok de færreste, der havde hørt om den mand, der havde stiftet Fonden – og at det næppe ville gøre den store forskel, om man tillige havde inddraget en noget ældre aldersgruppe. Der var imidlertid også enighed om, at det måtte være en naturlig opgave for fondsbestyrelsen at medvirke til at bevare mindet om stifteren for eftertiden.

Hermod Lannungs Fond blev stiftet i 1970, og igennem de første 25 år var Lannung dens levende interesserede og engagerede formand. Lannung fik herigennem – som naturligt var – afgørende indflydelse på fastlæggelsen af den linje, der aftegner sig i disse første mange års stillingtagen til, hvilke projekter der inden for de rammer, fundatsens bestemmelser sætter, kunne eller ikke kunne nyde støtte fra Fonden. Denne linje har senere bestyrelser tilstræbt at fastholde i praksis.

Kendskab til Hermod Lannungs person, til hans liv og hans gerning er derfor centralt for den, der søger oplysning om baggrunden for Fondens stiftelse, hvilke tanker der lå bag oprettelsen og senere tilpasninger til den udvikling, der har fundet sted.

Bestyrelsen rettede derfor henvendelse til lektor, cand.mag. Henning Nielsen, som har skrevet det afsnit, "Hermod Lannung 100 år – et kort biografisk rids", der indleder det festskrift, der blev udgivet i anledning af Lannungs 100 års dag i 1995: "FN, Europa og Rusland" (Odense Universitetsforlag 1995). Henning Nielsen påtog sig beredvilligt at udarbejde en lidt bredere anlagt levnedsbeskrivelse, og jeg vil gerne på fondsbestyrelsens vegne bringe en hjertelig tak til Henning Nielsen for det store arbejde, han har lagt i opfyldelsen af dette tilsagn, og for den vedholdenhed over for opgaven, som har været en forudsætning for, at fremstillingen kan foreligge til offentliggørelse på Lannungs fødselsdag, den 9. november.

NIELS EILSCHOU HOLM
Fondsbestyrelsens formand

Barndom og ungdom

(1895-ca. 1924)

Den sjællandske barndom og ungdom

Hermod Lannung (1895-1996) blev født 9. november 1895 på gården Vesterdal ved Høng i Vestsjælland. Han opnåede at blive 101 år og blev således gennem sit lange liv vidne til en meget stor ændring både af det danske samfund, der gik fra et landbrugs-samfund til et industrisamfund, og ved hans død var blevet til et service- og informationssamfund.

Internationalt var især de to verdenskrige, som fandt sted i Lannungs levetid, med til at ændre mange grænser mellem nationerne, men nye konflikter dukkede op efter anden verdenskrig, med nye udfordringer, men også nye muligheder for at løse konflikterne.

Lannungs fødegård brændte, da han var ½ år gammel, og i hans arkiv kan man finde tegninger og priser på den ny gård, der blev opført i stedet for. Stuehuset kostede 2.800 kr, og de tre længer 3.500 kr. Gården var ganske stor, med 71 tønder land, så det var absolut det større landbrug, der var hans baggrund.

Han blev døbt Lars Hermod Skræntskov Larsen, så Lannung-navnet kom først til 15. juli 1919, da også faderen og de tre brødre ændrede navn.

Lannung yndede at kalde sig selv “en sjællandsk bondedreng”,

Et fotografi af Hermod Lannung som 22-årig, altså på det tidspunkt, hvor han første gang rejste til Rusland. Han ser meget ung ud, men udstråler også energi og mod på eventyr.

og det er da også rigtigt, at slægten på såvel fædrene som mødrene side var bønder i Vestsjælland. Men Lannungs far, Kristian Larsen (død 1922), opgav bondehvervet og blev fra 1913 bankbestyrer og boede i villaen Toftebo i Høng.

Kristian Larsen var i øvrigt medlem af sognerådet i Finderup og af Holbæk amtsråd, så den politiske interesse, som også kom til at præge Hermod Lannung, kom hjemmefra. Faren var i en periode formand for Venstrereformpartiet i Ruds-Vedby-kredsen og formand for det lokale mejeri og elværk, altså en typisk position for en aktiv venstremand. Ved systemskiftet 1901 fik Venstre endelig regeringsmagten i Danmark i stedet for Højre.

Men Venstre blev i 1905 delt i to partier, da Det Radikale Venstre brød ud, især på grund af sociale spørgsmål og på grund af holdningen til militæret. Da Lannungs slægt i kraft af sin sociale position egentlig var disponeret for at være i det tilbageværende,

moderate Venstre, var det især antimilitarismen, der fik den til at vælge de radikale.

I øvrigt blev faren en af dem, der blev ramt af den store Albertiskandale, hvor Venstres magtfulde justitsminister i 1908 blev grebet i svindel i Den Sjællandske Bondestands Sparekasse, et af de forhold, der var med til at sikre, at det nystiftede radikale parti ikke blot overlevede, men oven i købet kunne danne regering både 1909-10 og 1913-20.

Hermod Lannungs mor Anna (død 1934) var gårdmandsdat-ter. Hendes far, Jørgen Pedersen, ejede Skræntskovgård, så det er herfra, Lannung fik et af sine mellemnavne. Jørgen Pedersen var i øvrigt mønt- og oldsagsamler og meget interesseret i astronomi, så man fornemmer også fra mødrene side nogle gener, der indgik i Hermod Lannungs karaktertræk: interesser ud over det, der var almindeligt for sjællandske bønder og deres børn omkring 1900.

Lannung fik tre mindre brødre: stadskonduktør Sven Lannung (født 1897), apoteker Aksel Lannung (født 1902) og fondsbørs-vekselerer Gunnar Lannung (født 1905). Kun Gunnar fik børn.

Lannung har i fem artikler i Holbæk Amts Venstreblad i 1978 fortalt om sin barndom, og titlen "Erindringer fra barndommens lyse land" viser, at han lagde vægt på det positive og sorgløse, og som gårdmandssøn var han da også forskånet fra det hårde arbejde, som børn i husmandshjem fx måtte yde. Det fremgår dog også af erindringerne, at han havde blik for sin forholdsvis privilegerede stilling, og at han også så behovet for større lighed i samfundet.

Men familien var klar over, at uddannelse var vejen frem, og alle fire drenge fik da også en uddannelse.

Hermod Lannung selv tog i første omgang mellemskoleeksamen i Høng, hvor hans vidnesbyrd i 1908 lød: "Flittig og særdeles flink. God opførsel". Den usædvanlige 13-årige dreng skrev i øvrigt

en afholdssang til en landsdækkende konkurrence om den bedste afholdssang – men vandt ikke. Og selv om han forblev aktiv i afholdssagen også i de første ungdomsår, var det ikke en sag, han holdt fast i hele livet. Afholdsbevægelsen var i årene frem til 1917, hvor den radikale regering tidoblede brændevinsprisen, en af de store folkelige bevægelser, der netop havde fokus på et af datidens største sociale problemer.

Lannung blev nysproglig student fra Sorø Akademi i 1914. Under den treårige skoletid i Sorø boede han i enkefru Lauridsens pensionat i Akselhus, så allerede som 15-årig flyttede han altså hjemmefra. Da moderen sendte ham et fødselsdagsbrev til hans 16 års fødselsdag i november 1911, kaldte hun da også fødselsdagen “den første, du holder ude i verden”. Foreløbig var “ude i verden” kun Sorø, men Lannungs senere livsbane skulle vise, at moderens udtryk indeholdt ikke så lidt af en profeti.

For dem, der mest kender Lannung fra hans senere juridiske og politiske virke, kan det måske overraske, at han i nogle erindringsnotater i sit privatarkiv røber, at han i mellemskoletiden havde en “meget svær og voldsom religiøs krise”, men det er blot med til at give yderligere en facet til billedet af en sammensat person. På dette tidspunkt skrev den følsomme unge mand også digte.

Allerede i gymnasietiden viste han, at han ikke var en af dem, der går 12 af på dusinet. Noget usædvanligt tog han en cykeltur til Plön i Holsten i sommerferien 1912 og en rejse til Ruskin College i Oxford i sommerferien 1913. I brevene hjem til forældrene viser han også, at han allerede på dette tidspunkt tænkte på at begrænse udgifterne. Fra Plön skriver han fx: “Jeg har brugt ca. 11 kr. Rejsen hjem vil vel koste 10”. Og selv om prisniveauet jo unægtelig var et andet i 1912 end i dag, er det samtidig et udtryk for en sparsommelighed, der skulle følge ham resten af livet.

Han førte da også regnskab under sit ophold i Sorø, så vi kan

se, at han i juni 1914 brugte 3,50 kr. på sin studenterhue, mens et sæt tøj kostede hele 70 kr. I april havde han fået briller, da den flittige læsning i gymnasietiden havde gjort ham lidt nærsynet.

Efter studentereksamen rejste Hermod Lannung til København og begyndte på jurastudiet, hvor han i vinteren 1916-17 bestod første del. Samtidig med studiet havde han ligesom faderen været tilknyttet Sorø Amtstidende. Desuden havde han arbejdet på Det Radikale Venstres kontor under Herman Heilbuth, altså i en periode, hvor det relativt nye parti dannede regering (1913-20).

Han var blevet medlem af Det Radikale Venstre i 1915, og i 1965 holdt partiet en festlig aften i anledning af hans 50 års jubilæum som medlem. Men i alt nåede han således i 81 år at være medlem af partiet, og selv om han indimellem også var uenig i partiets linje, kunne han ikke drømme om at svigte det. Det må siges at have fyldt meget i hans lange liv.

Han var også medlem af Studenterforeningens radikale fra 1915, og samme år meldte han sig ind i den radikalt dominerede Dansk Fredsforening, hvilket åbenbart ikke var til hinder for, at han også blev medlem af Akademisk Skyttekorps.

Den russiske ungdom

I 1978 fik Hermod Lannung på Gyldendal udgivet en lille erindringsbog "Min russiske ungdom", der beskæftiger sig med hans ophold i Rusland, først under den russiske revolution 1917-19 og senere som medhjælper ved Fridtjof Nansen-missionen 1922-24.

Han afbrød dog jurastudiet midlertidigt, da han i 1917 fik ansættelse i den nyoprettede afdeling af det danske gesandtskab i Petrograd (Skt. Petersborg), som skulle tage sig af de østrig-ungarske krigsfanger og civile fanger i Rusland. Der var fri rejse derover, og

desuden fik han et ekviperingstilskud på 400 kr, mens den månedlige løn var 500 kr.

Det hjalp ham til at blive ansat, at han sammen med tre gymnasiiekammerater havde gået til russiskundervisning hos en af lærerne på Sorø Akademi, lektor Holten-Bechtolsheim, igen en noget usædvanlig fritidsbeskæftigelse for en ung gymnasieelev på dette tidspunkt.

Usædvanligt var det også at afbryde jurastudierne for at tage til Rusland midt under første verdenskrig. Det afspejler Lannungs eventyrlyst og også hans politiske og humanitære interesse.

På denne måde blev Lannung øjenvidne til optakten til og forløbet af den russiske oktoberrevolution (der fandt sted 7. november 1917 efter dansk tidsregning, to dage før hans 22 års fødselsdag). I et brev hjem til sin mor skrev han få dage før med en mild underdrivelse, at det var "ejendommelige, men interessante tider". I nogle artikler hjem til Sorø Amtstidende får man også en fornemmelse af hans indtryk. 6. november skrev han: "Luften er ladet med elektricitet. Uvejret er nær". Revolutionen fandt da som nævnt også sted dagen efter, og 8. november skrev han, at "proletariatets diktatur i rigshovedstaden er et fait accompli", og at "mange af junkerne og kvinderne, særligt de sidste, er blevet mishandlede på det frygteligste".

I de omfattende samtaler, højskoleforstander Poul Erik Søe havde med Lannung i 1967, siger Lannung også, at "vi mødte hunger, rent ud sagt". Det er en mild underdrivelse af de forfærdelige forhold, han var vidne til.

Lannung selv havde ikke sympati for bolsjevikkerne/kommunisterne, som endte med at få magten, men for de såkaldte socialrevolutionære, der også gerne ville reformere det russiske samfund, men samtidig også ville holde fast i de demokratiske principper. De socialrevolutionære fik faktisk flertal i den grundlovgivende

Hermod Lannung sidder midt på første række mellem det øvrige personale i Kharkov i det nuværende Ukraine i 1923, hvor han var med i hjælpearbejdet i landet, der efter borgerkrigen i kølvandet på den russiske revolution var præget af hungersnød.

forsamling i januar 1918, men den blev opløst af kommunisterne og fik dermed aldrig nogen betydning.

Blandt de personer, Lannung kom til at arbejde sammen med i Rusland i 1917, var den senere danske udenrigsminister Gustav Rasmussen (1895-1953), der var udenrigsminister både i Venstre-regeringen 1945-47 og i den socialdemokratiske regering 1947-50, og den senere vicedirektør i Industrirådet Sven Netterstøm (1896-1951). Det er i øvrigt karakteristisk for Lannungs senere virke, at han allerede havde et godt blik for, hvad kontakter og det, vi i dag ville kalde netværk, har af betydning, i relation til både det civile og det politiske arbejde.

Under sit ophold i Sovjetunionen 1922-23 erhvervede Lannung også en del russisk kunst, bl.a. dette maleri af Vinogradov: Siddende pige med blomster, der i dag hænger på Sorø Kunstmuseum.

Den følgende tid blev præget af borgerkrig i Rusland. Fra 1. juli 1918 skiftede Lannung arbejdsgiver og kom til Moskva for at arbejde for Dansk Røde Kors. Det fortsatte han med til februar 1919.

I hans privatarkiv kan man bl.a. se en rapport til Dansk Røde Kors' hovedkvarter i Moskva, dateret juleaftensdag 1918, der fortæller om en lang og besværlig tur til Kiev, hvor han havde været næsten en uge undervejs, bl.a. fordi tyskerne havde sprængt jernbanebroer. Lannung skriver om et ingenmandsland, hvor "tyskerne var gået væk, og bolsjevikkerne endnu ikke var kommet".

På hjemvejen til Danmark var han i Berlin i marts 1919 vidne til de revolutionære tilstande i Tyskland. Her var det tæt på en socialistisk revolution ligesom den i Rusland, inden det lykkedes at skabe den skrøbelige Weimarrepublik. Ligesom han havde sendt

reportager hjem til Sorø Amtstidende “Fra en dansker, der opholder sig i Petrograd”, fik avisen også artikler fra ham fra Berlin. Man kan næsten forestille sig, at Lannung på dette tidspunkt også har tænkt på muligheden af en journalistisk karriere, med vægt på at være til stede i verdens brændpunkter.

En sjov lille detalje om Lannungs iagttagelser under opholdet i Rusland kan nævnes. I Afholdsdagbladet 22. december 1919 skrev han en artikel om alkoholforbudet i Rusland. Det var så i øvrigt det sidste udtryk for hans optagethed af dette emne.

Påskekrisen i Danmark i 1920 og international ungdomskonference i august 1921

Tilbage i Danmark i 1919 blev de juridiske studier genoptaget, og han fik taget sin juridiske embedseksamen i juni 1922.

Hvor han i Rusland i 1917 og i Tyskland i 1919 havde været vidne til revolutioner, blev han i 1920 i Danmark vidne til påskekrisen, hvor kongens uparlamentariske fyring af det radikale ministerium førte til store spændinger, om end ikke revolution. “Jeg levede stærkt med i hele situationen og var blandt dem, der råbte “Leve republikken””, skrev han senere.

Men ellers var det især arbejdet for at undgå en ny, stor ødelæggende krig, der optog den unge jurastuderende.

Samtidig med studierne engagerede Lannung sig kraftigt i Studenterforeningens Radikale og i Radikal Ungdom, og det var herigennem, at han var en af ildsjælene bag arrangementet af en ungdomskonference for folkeforbund, forsoning og fred, som blev afholdt på Christiansborg 20.-23. august 1921.

Hermed havde han anslået de temaer, der skulle blive de bærende i hans politiske arbejde de følgende 75 år og som også kom

til at ligge bag den fond, han stiftede i 1970; det internationale samarbejde og arbejdet for fred og menneskerettigheder, især gennem Folkeforbundet (efter anden verdenskrig: FN).

Forud for konferencen havde han igen været i London, med en fragtdamper – for 4 kr. og 20 øre – og i Paris i 1919 og 1920, og gennem dette forarbejde lykkedes det at samle repræsentanter for yngre radikale fra begge sider af den skillelinje, der havde delt Europa under første verdenskrig.

Lannung har selv i 1980 udgivet en lille bog om konferencen, der samlede 37 deltagere fra 12 lande, herunder USA, Storbritannien og Frankrig fra den ene side, og Tyskland og Østrig fra den anden. De kunne faktisk tale sammen, og der blev knyttet venskaber mellem kommende politiske ledere i de europæiske lande.

Det hed i opråbet til konferencen, at det var et mål at “få den engelske Jack og den franske Jean til at slutte rigtig fred med den tyske Hans”. Det var en dristig og idealistisk tanke, der som nævnt var et slags første udtryk for det, der kom til at beskæftige Hermod Lannung de følgende 75 år.

Igen i Rusland

Lannung var under sit ophold i hhv. Skt. Petersborg og Moskva i 1917-19 blevet bidt af Rusland eller Sovjetunionen, som det nu hed, og da han i perioden fra august 1922 til maj 1924 fik mulighed for at arbejde i Fridtjof Nansens hjælpeaktion for russiske intellektuelle som delegeret for European Student Relief, sagde han straks ja. I første omgang skulle han arbejde i Kharkov i Ukraine, men fra 1923 blev han leder af kontoret i Moskva.

Blandt de spændende begivenheder, han i den forbindelse oplevede, var Lenins død 24. januar 1924, hvor han med den frækhed,

der også var en del af hans karaktertræk, var til stede, da Lenin blev lagt på lit de parade.

Under opholdet i Rusland lærte han i øvrigt den senere norske nazist Vidkun Quisling (1887-1945) at kende, og de havde oven i købet fælles husholderske. Da Quisling i 1942-45 var statsminister i den norske nazistiske lydregering, kunne Lannung tænke tilbage på 1922 og se nogle af de karaktertræk hos Quisling, som han absolut ikke havde sympati for.

Det var også under dette ophold i Sovjetunionen, at Lannung købte en del kunst og grundlagde en samling af ikoner og malerier, som vi vender tilbage til.

Lannung lærte også i Rusland den tre år yngre jurist Helene Michailovna Sobolev at kende, og de blev gift ved en borgerlig vielse i Kharkov i det nuværende Ukraine i april 1924. Hun døde imidlertid allerede i 1938. Den bevarede brevvæksling mellem de to ægtefæller blandt andet fra 1938, hvor hun var blevet indlagt på et svensk sanatorium, viser en kærlig og fortrolig tone mellem dem, så der er ingen tvivl om, at hendes død var et hårdt slag for Hermod Lannung. De fik ingen børn, og Lannung blev ikke senere gift.

Helene Sobolevs far var i øvrigt en højtstående økonom, der dog ikke var kommunist. I det privatarkiv i Rigsarkivet, som findes efter Hermod Lannung, er der flere fotografier fra hans ophold i Rusland hos Helenes familie. Såvel disse oplevelser som hans oplevelser i øvrigt under sit arbejde for Nansen-missionen var med til at bekræfte den kærlighed til verdens største land, som han bevarede livet ud.

National og international

Det er interessant at lægge mærke til, at et af de karaktertræk, vi tidligt kan se hos Hermod Lannung, er at han samtidig med sit internationale engagement var glødende national. For ham var der ingen modsætning, og tværtimod mente han, at det var en forudsætning for at være international, at man også er national.

I marts 1920 var han i Flensborg for at overvære folkeafstemningen den 14. marts, forud for genforeningen med den del af Danmark, som havde været under tysk herredømme siden 1864. I en artikel i Sønderjysk Månedsskrift, februar 1979, fortæller han om sine oplevelser. Et centralt sted lyder: “Jeg mindes især gudstjenesten i den gamle danske kirke på Nørregade, der indledte afstemningsdagen. Vi sluttede med “Den signede dag med fryd vi ser”. Da vi kom til strofen “så rejser vi til vort fædreland”, rejste vi os alle spontant og grebne. Det blev et minde for livet”.

Også Skåne var et af hans interesseområder, og efter hans hjemkomst 1919 fra hans første ophold i Rusland var han på flere rejser til Skåne, blandt andet til Gønge herred, som havde været centrum for modstandskampen mod svenskerne efter 1660, hvor Sverige havde erobret det gamle danske land. Lannung arbejdede livet igennem for at få nationale klenodier, som svenskerne havde taget i krigene i 1600-tallet hjem til Danmark.

Særligt var han optaget af at få Frederik II's bordhimmel hjem fra Nationalmuseet i Stockholm, og selv om det ikke lykkedes, var det stort for ham, da bordhimlen i 1985 blev udlånt til Kronborg. Netop Kronborg og renoveringen af dette slot var også en af de sager, Lannung engagerede sig i.

Lannung var også skarp i mælet, da han udtalte, at det var en hån mod alle folk i Skåne, at der blev opstillet en statue af Karl

X Gustav på torvet i Malmö, det torv, hvor denne svenske konge lod de skånske frihedskæmpere henrette i 1659.

Når han valgte at bygge et sommerhus netop på Bornholm, var det også udtryk for, at han var glad for, at denne del af Danmark havde holdt stand mod svenskerne i 1660. Hans sommerhus Hellebjergghus i Randkløve ved Østermarie på Bornholm havde han fra 1940'erne indtil 1986, og i hans privatarkiv ligger en gæstebog for perioden 1954-86, der viser, at han også under opholdene i sommerhuset var politisk aktiv, med besøg af mange politiske venner og samarbejdspartnere.

Bornholm var ikke det mest praktiske sted at have et sommerhus, men det var netop udtryk for Lannungs nationale sindelag, at han i en lang årrække tilbragte de fleste somre her.

Og naturligvis måtte han også besøge de dansk-vestindiske øer, som Danmark havde afgivet til USA i 1918. Lannung besøgte øerne i 1949.

I maj 1954 viste han her sit nationale sindelag, da han i en tale i Europarådet talte imod et forslag til slesvigholstensk valglov, der indeholdt en 5 % klausul, som ville ramme det danske mindretal.

Lannung anså det selv som en af sine store bedrifter under sit arbejde i Europarådet, at det ved et besøg i Dublin i 1964 lykkedes at få fjernet en statue af den engelske admiral Nelson, der havde slået Danmark ved slaget på Reden i 1801.

Lannung var selvfølgelig også for, at Istedløven, som danskerne på den gamle kirkegård i Flensborg i 1862 havde sat som minde over sejren over tyskerne i Isted 1851, skulle tilbage til sin gamle plads. Tyskerne havde efter 1864 taget den med til Berlin, hvorfra den i 1945 kom til København. Den kom faktisk tilbage til sin gamle plads i 2011, men det kom Lannung ikke til at opleve. Men han ville have glædet sig over, at det netop skete i en fælles forståelse mellem Danmark og Tyskland.

For som nævnt var der i hans opfattelse ingen modsætning mellem at være national og samtidig arbejde for fred mellem nationerne.

Jurist og politisk engageret (ca. 1924-ca. 1940)

Efter sin anden hjemkomst fra Sovjetunionen koncentrerede Lannung sig om to ting: den juridiske og den politiske karriere.

Før sin afrejse til Sovjetunionen i 1922 havde han nået at få skrevet sin juridiske afhandling om prøvelsesret, "Hvorvidt kan en lov givet i strid med grundlovens § 94 anses som bindende", hvilket gjorde, at han fik sin juridiske embedseksamen i juni 1922.

Efter hjemkomsten til Danmark i 1924 arbejdede han som selvstændig advokat, og i november 1928 blev han landsretssagfører, og selv om hans kontor aldrig blev stort, fik Lannung efterhånden en god forretning på dette område.

Man kan var også fortsat politisk interesseret og der er ingen tvivl om, at han også gerne ville have en politisk karriere.

Han var som nævnt engageret i Radikal Ungdoms internationale arbejde og blev kort efter sin hjemkomst fra Sovjetunionen formand for det, der hed "komiteen for nordisk og internationalt samarbejde". Det lå i klar forlængelse af hans engagement i den nævnte ungdomskonference i 1921 og i øvrigt også af opholdene i Rusland.

Det fremgår af breve til Ivar Berendsen, der var generalsekretær for den europæiske radikale entente, at Lannung allerede i 1926 var til en kongres i Genève i det internationale samarbejde mellem liberale og radikale ungdomsorganisationer, hvor danske unge radikale mødte ligesindede fra Norge, Sverige, Frankrig og Schweiz.

Og i forbindelse med det internationale arbejde i Radikal Ung-

dom blev det i de følgende år til en række rejser, især i de nordiske lande.

I 1929 var han til en sommermøde i Uppsala for unge, nordiske radikale, og i september samme år var han i Oslo til et nordisk møde. I november 1929 var der kongres i Berlin for europæiske unge liberale og radikale, hvor Lannung i sin tale udtalte sig om "afrustningen som europæisk opgave". "Deltagelse i krig er under kulturnationers værdighed og bør være det", sagde han i den by, der få år efter skulle være hovedstaden i Hitlers tredje rige.

Lannung var i april 1930 i Chester til de unge, engelske liberale landsmøde, og da Radikal Ungdom holdt sit landsmøde i Nykøbing Falster i juni 1930, var der gæster med fra Frankrig, Holland og Sverige. Den unge franskmand var i øvrigt Pierre Mendès-France, der under og efter anden verdenskrig blev en fremtrædende fransk politiker, bl.a. som premierminister 1954-55.

Lannung var i november 1930 til en kongres i London om afrustning, og i juli 1931 var han i Ljungskile i Sverige til et møde for nordiske unge radikale og liberale. Lannung var på mange rejser i en tid, hvor det var noget mere besværligt at komme rundt i Norden og Europa, end det er i dag.

Han var dog også engageret i det nationale politiske arbejde, især i Radikal Ungdom, som i 1930'erne også var en indgangsmulighed til en karriere i Det Radikale Venstre.

Ved landsmøderne, både i ungdomspartiet og i moderpartiet, var han altid på talerstolen, og vi kan som eksempel på de emner, der optog ham, se nærmere på hans tale ved Radikal Ungdoms landsmøde i Ringsted i juni 1933. Det var meget naturligt her at beskæftige sig med situationen, efter at Hitler var kommet til magten i Tyskland i januar samme år. Lannung sagde bl.a., at demokratiet i Europa var i krise i alle lande, og at "alle et frit folks rettigheder trampes under fode" i Tyskland.

“Grunden til demokratiets krise og nederlag møder vi bl.a. i den kendsgerning, at demokratiet ikke evnede at hindre krigen på trods af de chauvinistiske kræfter i alle lande”. Lannung så altså en sammenhæng mellem kampen for demokrati og kampen for fredssagen. “Når vi frisindede unge vil stå vagt og værne om folkestyret, er det fordi vi forstår, at det fulde folkestyre, selv om det ikke er ufejlbarligt, dog er den bedste styreform og den eneste, der er politisk udviklede folk værdig”.

Så sent som i 1934 skrev han som RU'er i Det Radikale Venstres Politisk Årbog en længere artikel om “den radikale ungdoms mål og retningslinjer”, hvor han gennemgik det nye program, RU havde vedtaget på sit landsmøde på Langeland i juni 1934.

Her lyder det første afsnit: “Den radikale Ungdoms nye Program eller lad mig hellere sige “Maal og Retningslinier”, hvad der bedre dækker Indholdet, da det er mere end et Program, er udarbejdet af et Udvalg nedsat paa Landsmødet i Ringsted i Fjor, og dette Udvalg har arbejdet i nøjeste Føling med Det radikale Venstres Programudvalgs Underudvalg, hvis Medlemmer ogsaa var Medlemmer af Ungdommens Programudvalg”.

Den nu næsten 40 år gamle Lannung var jo egentlig nu ikke særlig meget RU'er, og hans sprogbrug i det citerede afsnit var jo tydeligvis lidt for meget præget af kringlet juristsprog.

En af de sidste gange, Lannung optrådte som RU'er var meget karakteristisk ved en international kongres for unge radikale, der blev afholdt 28.-30. august 1936 på Christiansborg med middag i Tivoli.

I 1933 var Lannung blevet medlem af Det Radikale Venstres hovedbestyrelse, noget han fortsatte med de næste 63 år, fra 1976 med titlen æresmedlem. Også i den radikale hovedbestyrelse var Lannung en flittig taler, oftest om internationale emner.

I det hele taget tilsagde hans alder jo nu, at han skulle lægge

hovedvægten af sit politiske virke i moderpartiet, og lykkedes ham da også at blive opstillet som folketingskandidat.

Ved alle valgene fra og med 1929 forsøgte Lannung at komme i folketinget. I 1929 havde han været opstillet i Helsingørkredsen, hvor han ved det sidste vælgermøde på Tikøb kro talte om nedrustning og reformpolitik.

Lannung blev ikke valgt, men valget var i øvrigt godt for de radikale, og efter valget kunne partiet sammen med Socialdemokratiet danne en flertalsregering, der holdt helt frem til anden verdenskrig.

Helsingørkredsen holdt dog en fest for Lannung 1. februar 1930, hvor det i en hjemmegjort sang hed:

Partiet her var kommet lidt i Vaande –
En Kandidat vi havde ej ved Haande,
Der kunde tage Kampen
Med Højres Spradebas,
Der agitered' voldsomt
For militærisk Stads.

Ved valgene i 1932 og 1935 var han opstillet i Otterupkredsen på Fyn, mens han i 1939 og 1943 var opstillet i Søndre Storkreds i Hovedstaden.

I 1932 blev han søndag 24. april opstillet på Otterupkredsens generalforsamling på Fyns Stifts Husmandsskole, og det radikale dagblad Fyns Venstreblad skrev om den ny kandidat, at han var en "en ung mand og dog ikke en novice, en mand med særlige og udprægede forudsætninger for den politiske gerning".

Lannung blev da som nævnt også aktiv deltager i valgkampen november 1932, og det største møde fandt sted i Otterup 12. november, hvor den radikale udenrigsminister P. Munch var hovedtaler for mere end 1.200 tilhørere.

Lannung kunne med stolthed læse partiavisen Fyns Venstreblad dagen efter, hvori det hed, at P. Munch måtte forlade mødet, “men kredsens kandidat var ham en god stedfortræder”.

Venstrekandidaten Bent Holstein, der havde været konservativ, karakteriserede Lannung ifølge Fyns Venstreblad “under vældig jubel som dansk politiks roterende vandrepokal”. Her fornemmes tonen fra datidens velbesøgte og livlige vælgermøder, hvor kravene til kandidaterne ud over saglig indsigt også var slagfærdighed, og her synes det som om Lannung også forsøgte at spille med. Men det kunne jo ikke nægtes, at han var jurist, der også kunne udtrykke sig noget omstændeligt, og samtidig var Lannung ikke just en folkelig type.

Hans landspolitiske forsøg lykkedes da heller ikke i 1930'erne, men i 1933 blev han valgt til medlem af borgerrepræsentationen i København, en post han brugte mange kræfter på i de følgende år. Han var medlem af borgerrepræsentationen frem til 1951, og allerede fra 1935 var han faktisk gruppeformand.

Ser vi på hans landspolitiske virke i 1930'erne, er der ingen tvivl om, at for ham var de konservative hovedmodstanderen, og i hans privatarkiv kan man finde flere citater, han havde samlet ind, der samtidig viser noget om hans radikale selvforståelse. Det gælder fx: “Professor Birck har sagt: Konservativ kan enhver være. Det er blot passivt at holde på det bestående. En radikal må kunne tænke selv. Radikal bliver man kun ud fra en beslutning, en viljesakt. Radikal politik kræver politisk oplysning, for radikalismen kan kun appellere til den politisk oplyste del af befolkningen”.

Et karakteristisk udtryk for hans opfattelse af den radikale grundholdning skrev han ned: “Det er i pagt med radikalismens inderste væsen og tankegang altid at søge mod det rationelle, der for os er både mål og arbejdsmetode”.

Radikal betyder jo at gå til roden, og det er det, Lannung refererer til. Den pragmatiske og fornuftsbetonede indfaldsvinkel, han her giver udtryk for, så han altså ikke som forhindring for samtidig at være superidealistisk på nogle områder, igen et udtryk for en sammensat personlighed.

Lannung under anden verdenskrig (ca. 1940-ca. 1945)

Lannung var antinazist, og i 1930'erne var han særdeles hård i sin karakteristik af de unge konservative, der flirtede med nazismen. Som vi også så ved hans tale ved Radikal Ungdoms landsmøde i 1933, var han meget kritisk over for det ny styre under Hitler, der var kommet til magten netop i 1933.

I påsken 1938 var han rejst gennem Østrig på vej til et kortere rekreationsophold i Merau i Norditalien, og her blev han vidne til Anschluss, hvor Østrig blev en del af Hitlers Tyskland. Det synes næsten, som om Lannung havde en særlig evne til at være til stede just der, hvor der blev skrevet verdenshistorie – som vi så i Rusland i 1917 og i Tyskland i 1919. Om oplevelsrene i Østrig i 1938 skrev han, igen med en mild underdrivelse, at det var “en interessant, men alt i alt en meget tragisk oplevelse”.

Efter besættelsen 9. april 1940 støttede Lannung den samarbejdspolitik, som de fire gamle partier stod bag. Han meldte sig endog i august 1940 ind i dansk-tysk forening, som var en del af denne samarbejdspolitik. Op til folketingsvalget 23. marts 1943 skrev han: “Derfor gælder det på tirsdag at slutte kreds og stå fast om dette sammenhold ved at stemme på de samarbejdende partier (og vise nazisterne og deres frivillige og ufrivillige hjælpere, splitelsesfolkene, hjem)”.

Senere på året, 29. august 1943, måtte den danske regering træde tilbage, og en række danskere blev arresteret, blandt dem Hermod Lannung. Formentlig skyldes dette, at han jo havde god forbindelse til Sovjetunionen, der var kommet i krig med Tyskland i 1941. Han førte som advokat bl.a. en sag om nationaliseringen af en fabrik i Narva.

Lannung blev dog ret hurtigt løsladt igen efter indgriben fra Københavns bystyre, idet han jo var medlem af borgerrepræsentationen.

Han fortæller selv om episoden i nogle erindringer, der findes i hans privatarkiv. Kl. 4-5 om natten kom tyskerne "trampende op ad trappen til 2. sal, Svinget 14, tv." Efter en uge blev han indsat i Hørserød, hvor han delte celle med teologen Kresten Amby, som også var student fra Sorø Akademi.

Lannung skriver i den forbindelse: "Når eller hvis jeg engang står foran Skt. Peter med mit noget tvivlsomme regnskab, så er her i sandhed en kendsgerning, som jeg kunne påberåbe mig – en aktiepost til min fordel til godskrivning ved hans afgang. Vel at mærke – såfremt jeg ikke, hvad jeg sommetider alt for blasfemisk har antydnet, måtte foretrække at komme det andet sted hen. Bestændigt syngende engle huer mig i hvert fald ikke!"

Det er unægtelig et udsagn, der ikke tyder på den helt store afhængighed af den kristne tro.

Lannung måtte resten af besættelsen bo på en hemmelig adresse en del af tiden. Officielt boede han i den sidste tid før befrielsen i sin ny lejlighed på Amager, Svinget 18, 3. tv., som skulle komme til at danne rammen om hans liv frem til hans død, men i realiteten boede han i et lille værelse på 5. sal i den yderste ende af det store andelshus, som lejligheden var en del af.

Han fortsatte med at støtte samarbejdspolitikken og forsvare den efter krigen. Han havde et nært forhold til Erik Scavenius og

dennes enke Alice og datteren Mette Klint, som han begge var sagfører for. Lannungs synspunkt var, at Erik Scavenius havde æren for, at Danmark ikke fik en nazistisk regering, sådan som det var tilfældet i Norge.

Han nåede også at opleve, at hvor Erik Scavenius i de nærmeste år efter befrielsen havde været genstand for manges antipati, blev hans politik senere rost og anerkendt af de mest fremtrædende historikere.

Aktiv politiker (ca. 1945-ca. 1971)

Landsting og folketing

Lannung nåede først at blive medlem af folketinget i perioden 1957-60, valgt i Vestre Storkreds, men fra 1939 blev han medlem af landstinget, en position han bevarede frem til 1947 – og i øvrigt en kort periode i 1953 frem til landstingets afskaffelse.

Det at være i landstinget gav en løsere tilknytning til den radikale rigsdagsgruppe, men nok til, at han kunne blive repræsentant for den i Europarådet og i FN, men også nok til at sikre, at han fx i oktober 1953 var til IPU-konference i Washington. IPU, International Parliamentary Union, er et internationalt samarbejde af parlamentarikere, og for Lannung var det endnu en mulighed for at styrke det internationale samarbejde, som for ham stod som den væsentligste opgave efter anden verdenskrig.

Lannung gik selv ind for afskaffelse af det danske landsting, men tog arbejdet i landstinget alvorligt, og allerede i den første samling 1939/40 var han radikal ordfører i et utal af sager, især inden for erhvervs- og skattepolitik. Hans jomfrutale var 4. oktober 1939 i forbindelse med en lov om forbrugsafgifter, hvor det lykkedes ham at få lejlighed til at lufte den traditionelle radikale

antimilitarisme: “Det bør stå klart for alle, og det kan ikke stærkt nok slås fast over for befolkningen, at det er de betydelige ekstraordinære militærudgifter og udgifterne til det civile luftværn, der skal betales med de her foreslåede afgiftsforhøjelser, i alt 34 millioner kroner”.

Dette viser også, at hvor de fleste nok så landstinget som et sted, hvor ældre politikere havde en retrætepost, var det for Lannung et sted, hvor der blev brugt meget energi. Mest berømt blev han nok, da han i forbindelse med behandlingen af en ændring af biografloven i sin iver for at forsvare presse- og ytringsfrihed til justitsminister K.K. Steincke udtalte: “Vig fra mig, Steincke!”.

Samtidig med arbejdet i landstinget fortsatte han sit arbejde i den radikale partiorganisation, som medlem af hovedbestyrelse og forretningsudvalg fra 1933. I perioden 1935 til 1949 var han formand for partiets forretningsudvalg, en post der på dette tidspunkt fandtes ved siden af partiets landsformandspost.

Først i 1957 blev Lannung medlem af folketinget, og hans position i partiet og i særlig grad i partiets internationale arbejde gjorde det naturligt, at han især beskæftigede sig med udenrigs- og forsvarspolitik. Og da partiet var kommet med i den såkaldte trekantsregering mellem Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet og Retsforbundet, hvor en del af partiets folketingsgruppe blev ministre, var der god brug for alle de menige folketingsmedlemmer.

Hans ret korte periode i folketinget frem til 1960 blev især præget af forsvarsforliget i 1960, hvor han var partiets forhandler fra folketingsgruppens side. Det Radikale Venstre havde en antimilitaristisk historie og havde stemt imod NATO-medlemskabet i 1949, men gennem regeringsdeltagelsen fra 1957 havde partiet påtaget sig medansvar også for udenrigs- og forsvarspolitikken og var derfor med i forsvarsforliget med Venstre og Konservative i 1960.

Det gav imidlertid store problemer i forhold til baglandet, også selv om Lannung som partiets forhandler faktisk havde fået et par indrømmelser. Fx at der ikke blev nogen atombevæbning af Danmark, at der ikke kunne stationeres fremmede tropper i Danmark, og at den militære tjenestetid blev nedsat fra 16 til 12 måneder.

I øvrigt fortsatte balladen i partiet også året efter at han var udtrådt af folketinget, fordi den SR-regering, der blev resultatet af folketingsvalget 1960, i 1961 skulle tage stilling til den såkaldte fælleskommando i NATO, som omfattede både danske og tyske tropper. Det var et følsomt emne, og Lannung var ligesom en række andre imod fælleskommandoen, som dog blev indført.

I den korte periode som folketingsmedlem 1957-60 var Lannung dog også engageret i andre sager end udenrigs- og forsvarspolitik, bl.a. med en idé om at omdanne lejeboliger til andelsboliger, hvilket han skrev en artikel om forud for valget i 1960. Her så han denne udvidelse af ejendomsretten for ligefrem at være en "parallel til den betydningsfulde reform, der gjorde fæstebonden til selvejer". Det var måske at svinge sig lidt højt op, men faktisk pegede ideen jo fremad og blev efter nogle årtier til virkelighed.

Lannung brød i øvrigt partidisciplinen i forbindelse med skoleloven 1958, hvor han mente, at den radikale undervisningsminister Jørgen Jørgensens ideer tog for lidt hensyn til forholdene i byskolerne. Her har han nok været presset af sit eget bagland i København.

Den radikale tilbagegang ved valget i 1960 betød, at han ikke blev genvalgt, og selv om Lannung af især kredse i København over for Karl Skytte blev foreslået som ministeremne i september 1961, da de gamle radikale ledere, Bertel Dahlgaard og Jørgen Jørgensen, skulle udskiftes som ministre, blev hans landspolitiske karriere ikke forlænget ad denne vej.

Det er også interessant at se på et par af de andre synspunkter,

han indtog i forbindelse med valgkampen 1960. Her tilkendegav han nemlig også sin varme støtte til både Storebæltsbro og Øresundsbro, en sag, der bestemt ikke huede alle radikale. Så også denne sag viser, at han aldrig i sin lange periode i partiet var opportunistisk, men godt turde gå op imod det, der ellers var hovedtendensen i partiet. Det skete dog, uden at dette rokkede ved hans grundlæggende tiltro til partiet.

Det var fortsat udenrigspolitiske emner, der optog ham mest, hvilket man bl.a. kan se af de årlige taler på det radikale landsmøde. I 1964 indeholdt talen kritik af USAs krig i Vietnam og af apartheidstyret i Sydafrika, så her var han klart på den progressive fløj.

Det internationale engagement, som han havde haft hele tiden i mellemkrigstiden, var også fortsat efter anden verdenskrig, og i en lang årrække var han formand for Det Radikale Venstres internationale udvalg, således som han været det for Radikal Ungdoms internationale udvalg i slutningen af 1920'erne og i 1930'erne.

I arbejdet i Liberal International (samarbejdsorganet for liberale og radikale partier på verdensplan), som han var med til at stifte ved et møde i Oxford i 1947, kunne han således trække på en række af de kontakter, der var skabt i ungdomstiden. Han forblev en aktiv deltager i de fleste af Liberal Internationals arrangementer helt op til 1970'erne, og han var blandt de liberale personligheder, der fik en plade i Jungfrauoch i Schweiz.

Der er fortsat i Det Radikale Venstre et stort antal anekdoter om Hermod Lannung, der især går på hans navnkundige sparsommelighed. Én af dem går på det årlige møde i internationalt udvalg, hvor udvalget skulle konstitueres og hvor han altså gerne skulle genvælges. Det foregik privat i hans lejlighed på Amager, og udvalget blev "smurt" ved, at han serverede kaffe og én (og kun én) småkage til hver.

Københavns borgerrepræsentation

Som nævnt var Lannung medlem af Københavns borgerrepræsentation frem til 1951. Han ville egentlig gerne have fortsat længere, men de radikale medlemmer i København syntes nok, at han havde mere end rigeligt at gøre med engagementet på landsplan og på det internationale plan.

På hans 50 års fødselsdag 9. november 1945 fik han en bog om Københavns Rådhus fra "kammeraterne i borgerrepræsentationens radikale gruppe". Det er ganske interessant, at de valgte at bruge udtrykket "kammeraterne", som jo var kommunisternes udtryksmåde, men måske har de ønsket at drille ham lidt med hans særlige russiske tilknytning.

I borgerrepræsentationen arbejdede Lannung bl.a. sammen med civilingeniør Emil Rager, der også var folketingsmedlem 1950-57, så det var egentlig ham, han afløste i folketinget i 1957. I en nekrolog ved Ragers død 1959 skrev Lannung, at Rager havde været "et lysende eksempel på, hvorledes det giver en mand et særligt grundlag for hans politiske gerning, når han samtidig kan bevare og udfylde en stilling i erhvervslivet". Så fik han sagt, at han ikke var begejstret for politikere, der blev afhængige af deres indkomst fra det politiske virke.

Lannung var fortsat interesseret og engageret i de spørgsmål, der knyttede sig an til det kommunale arbejde i København, og han blev medlem af havnebestyrelsen i en længere periode, fra 1959 til 1973, og så sent som ved valget til borgerrepræsentationen i 1974 stillede Lannung op. Den da 79-årige opnåede dog kun at blive sjettesuppleant.

Arbejdet i FN

I sin mest aktive periode som radikal politiker var det dog uden tvivl arbejdet i FN, der optog ham allermest. Allerede ved FN's første generalforsamling i London i januar 1946 var Hermod Lannung med, og han var siden FN-delegeret i New York 1947-57 og igen 1961-68 og i 1970.

Om den første generalforsamling, hvor FN havde 51 medlemmer, skrev Lannung i en rapport, at "den almindelige holdning var afventende, erkendende vanskelighederne, ikke overdreven optimistisk, men heller ikke det modsatte". Og han satte sin lid til, at ikke kun pagtens ord, men også dens ånd ville få betydning. Han så mulighederne for, at FN skulle kunne spille en klart mere betydningsfuld rolle end forgængeren Folkeforbundet, og han forblev tro mod idealet om FN som en forløber for en egentlig verdensregering. Det var det, der kom til at præge hans arbejde de sidste 50 år af hans liv.

I modsætning til i dag, hvor den parlamentariske delegation ved FN's generalforsamling først og fremmest er observatører, var det på dette tidspunkt således, at parlamentarikerne også kunne tage ordet og indtage positioner i udvalg og underudvalg, et forhold Lannung i høj grad benyttede sig af.

Et af de steder, Lannung var særlig aktiv, var 4. udvalg, der beskæftigede sig med formynderskabs- og koloniområder. Her var det især Grønland, der interesserede ham, og efter at Grønland ved vedtagelsen af grundloven 1953 var blevet en ligeberettiget del af det danske rige, lykkedes det ham at få en næsten enstemmig generalforsamling til 22. november 1954 at anerkende, at Danmark ikke længere skulle rapportere til FN's udvalg for kolonier.

I 1976 udkom Finn Petersens bog om "Grønlandssagens behandling i FN 1946-54", og her tillægges Hermod Lannung en stor

Hermod Lannung var med til mange af FN's generalforsamlinger helt tilbage fra 1946. Her taler han i 1961 i FN's femte komité, der bl.a. drøftede pakt og økonomi. Indtil 1966 kunne de danske parlamentarikere tale i FN på Danmarks vegne, noget Lannung hyppigt benyttede sig af. Efter 1966 var det kun ministre og embedsmænd.

del af æren for, at sagen fik en smertefri gang i FN-systemet: “Gennem alle disse år havde den danske repræsentant i de respektive komiteer været Hermod Lannung. Dette betød, at han i meget høj grad kom til at tegne billedet af dansk kolonipolitik i FN, samtidig med at han kom til at indtage en meget betydelig position over for det danske udenrigsministerium i kolonianliggender i kraft af sin store erfaring i arbejdet i FN”.

Ikke alle i udenrigsministeriet var i øvrigt lige begejstrede for den selvstændighed i arbejdet, som Lannung som parlamentarisk delegeret lagde for dagen. I en netop udgivet erindringsbog af Henning Kjeldgaard, der på dette tidspunkt arbejdede i FN – og senere blev dansk ambassadør i en række afrikanske lande – fortæller han om, at han blev sat til at mandsopdække Lannung, men

fortæller samtidig, at han fik meget stor respekt for hans arbejde og “delte hans begejstring for arbejdet i FN og hans dybtføjte ønske om afkolonisering”.

Også Hans Tabor, der var FN-ambassadør, skriver i sine erindringer positivt om Hermod Lannung: “Lannung var så klart den mest professionelle i en FN-sammenhæng. Han var trods sin relativt høje alder præget af et ungt sind, hvor idealerne brændt varmt. Han havde en dyberegående forståelse end nogen af de andre fra den tid, men professionel diplomat kunne man ikke beskyjde ham for at være”.

Lannung selv var også flere gange i Grønland, og som tak for sin indsats for landet fik han en narhvalstand, som kom til at indtage en hædersplads i hans hjem.

Lannung fortsatte i øvrigt sit engagement i kolonispørgsmålet og var bl.a. medlem af den FN-kommission om Togo, der i juni 1959 besøgte det afrikanske land med det formål at se, om der fra den franske kolonimagts side blev gjort fremskridt i retning af at gøre landet selvstændigt. Han havde også to år tidligere besøgt landet.

Også i forhold til andre steder i Afrika var han aktiv i hele afkoloniseringsprocessen og var således tre gange i Kenya og en gang i Tanzania, alle besøg dog også delvis i forbindelse med sit arbejde som advokat.

Senere var han aktiv også i den fordømmelse af apartheidssystemet i Sydafrika, som kom til at optage FN meget. Men på trods af fordømmelsen af Sydafrika, var det også vigtigt for ham at gå imod forslag om udelukkelse af Sydafrika fra FN, fordi universalitetsprincippet efter hans opfattelse er så afgørende og fundamentalt for FN.

Det var jo passende, at Lannung kunne fejre sin 70 års fødselsdag 9. november 1965 i FN. Der var en fin frokost, men kl. 17 gik al strømmen i det østlige USA, så han måtte gå op ad trapperne

til 11. sal på hotellet, og middagen hos den danske FN-ambassadør Hans Tabor om aftenen blev lavet om til en kold anretning, med tændte stearinlys.

Lannungs sidste FN-generalforsamling som parlamentariker var i 1970, men efter den tid fortsatte hans engagement i FN-forbundet og den internationale sammenslutning af FN-forbund, WFUNA.

Ligeledes var han meget aktiv i organisationen Én verden, hvor han var landsformand 1962-70, og dennes internationale sammenslutning WAWF. Verdensføderalismen, ideen om at hele verden skulle være én nation, hang for Lannung snævert sammen med ideerne om styrkelse af FN.

Begge dele var en del af det arbejde med reformer af FN, som kom til at præge de sidste årtier af hans liv.

Ud over FNs rolle i forbindelse med afkoloniseringen, som medførte mange nye medlemslande, havde organisationens rolle i relation til fred og sikkerhed jo selvfølgelig Lannungs interesse, men den kolde krig medførte, at Sikkerhedsrådet ikke spillede den store rolle, han ønskede. Derimod var vedtagelsen af FNs menneskerettighedserklæring i 1948 en af de ting, han var meget glad for.

FNs rolle i forhold til arbejdet med menneskerettigheder forblev et af de vigtige aspekter i Lannungs arbejde i forhold til FN. Han var således i 1968 med til FN-konferencen i Teheran i anledning af 20-året for menneskerettighedserklæringen.

Så sent som i 1988 var han, som 93-årig, med til højtideligholdelse af 40 året for menneskerettighedserklæringen 8.12., på invitation af daværende udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen.

Selv om FN helt klart var hovedfokus i hans politiske arbejde i den sidste halvdel af hans liv, var to andre områder også vigtige, nemlig Rusland og det europæiske samarbejde, som han begge opfattede som værende en del af det samme tema.

Rusland

Med de oplevelser, Lannung havde haft i Rusland i sin ungdom, og med giftermålet med Helene Sobolev var det jo ganske naturligt, at landet kom til at fylde ganske meget i hans bevidsthed og arbejde. Han var mange gange i landet, der jo nu hed Sovjetunionen, bl.a. 1926, 1928, 1930 og 1938, det år hvor hans kone døde.

Efter anden verdenskrig var Lannung næsten hvert år i Sovjetunionen, og nogle gange blev det også til besøg i fjernere dele af det store land. I 1971 var han i Armenien, i 1972 i Turkmenistans hovedstad Samarkand og i 1977 i Tbilisi i Georgien og i Novosibirsk.

Den kolde krig, uanset om den var mere eller mindre kold, gjorde det kontroversielt at være så meget i kontakt med Sovjetunionen, og det var naturligvis en balancegang for Lannung selv som antikommunist at have forbindelse med landet og også give udtryk for positive holdninger til nogle af de ting, han oplevede.

Senere har man opfundet begrebet kritisk dialog for det, der blev praktiseret i forhold til Sovjetunionen og også i forhold til resten af Østeuropa i årene under den kolde krig. Sovjetunionen havde en interesse i at vise, at de kunne have forbindelse til progressive dele af det politiske spektrum i den vestlige verden og ikke kun til de vestlige kommunistpartier, men samtidig var kontakten også en mulighed for, at kredse i Sovjetunionen og de østeuropæiske lande fik et klarere kendskab til de idealer og de økonomiske muligheder, de vestlige lande havde.

Det var også hele dette spil, der lå bag Konferencen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (CSSE, nu OSCE), der startede med en konferende i Helsinki i 1973.

Samme år var der en verdenskongres for fred i Moskva i oktober 1973, hvor Lannung deltog som en af de repræsentanter for

progressive kræfter i Vesten. Konservative kredse i Danmark og andre vestlige lande mente, at Lannung og andre lod sig udnytte af det, de anså som fjenden, mens Lannung selv så det som udtryk for kritisk dialog. Senere har historikere diskuteret, om ikke netop disse kontakter og den kritiske dialog var en af de faktorer, der i virkeligheden var med til at skubbe til en udvikling, der i sidste ende endte med Berlinmurens fald i 1989.

I 1974 blev Lannung præsident for Landsforeningen til Samvirke mellem Danmark og Sovjetunionen, en post han lagde et stort arbejde i, og som var en forløber for det, der i dag hedder Dansk-russisk Forening. Han tog også imod titlen som æresdoktor ved Moskva Universitet i 1985.

Hans fond gav et beløb til børn fra Tjernobyl efter atomulykken der, og på det tidspunkt vidste han ikke, at denne ulykke indirekte var med til at understøtte de bestræbelser for fornyelse af det russiske samfund, som Mikhail Gorbatjov, der var kommet til magten i 1985, satte sig i spidsen for – og som skulle få meget stor betydning for verdenshistoriske omvæltninger de følgende år, omvæltninger, der passede meget ind i de visioner om en bedre verden, som Lannung havde arbejdet for i årtier.

Europæisk samarbejde

Som et skridt på vejen til én verden og et stærkt FN var styrkelse af det regionale samarbejde en af de ting, der også optog Lannung. Det kunne være gennem Europarådet, men det kunne også være gennem EU (dengang EF).

Allerede i 1948 var han med til en kongres i Haag for europæisk forståelse og samarbejde, og han var medlem af Europarådets rådgivende forsamling i Strasbourg fra dets oprettelse i 1949 og indtil 1967. Bl.a. var han som formand for den juridiske komité

Hermod Lannung var altid en af de første på talerstolen på de radikale landsmøder, som her i Nyborg i 1984, hvor den 88-årige hilser på partiets daværende leder, Niels Helveg Petersen.

1958-67 meget engageret i arbejdet med konventionen om menneskerettigheder. I sit arbejde i Europarådet var han ligesom i FN altid meget aktiv, med taler og med personlige kontakter.

Med hensyn til EF/EU var Lannung heller ikke på noget tidspunkt i tvivl om sin holdning til Danmarks eventuelle medlemskab. Allerede i 1965 havde han skrevet: "Der er for mig mange grunde, der taler for tilslutning til EF, og det mere politiske, ide-mæssige m.v. end de rent økonomiske (som jo også fører til et positivt resultat)".

Under den heftige kampagne forud for folkeafstemningen 2. oktober 1972, der også splittede hans eget radikale parti, var han da også en stærk tilhænger af at stemme ja, først og fremmest af politiske grunde. Mens de fleste tilhængere holdt sig til de økono-

miske argumenter, var det for Lannung mere ærligt at fremhæve de politiske argumenter. Og da Danmark så blev medlem, fortsatte han med at støtte bestræbelserne på at styrke EU og senere, da muligheden viste sig, på at få udvidet EU med flere europæiske lande.

Arbejdet med FN-reformer

Også før hans sidste optræden som parlamentariker i FN i 1970 var han ikke kun optaget af det daglige arbejde i FN, men også af, hvordan FN skulle udvikle sig fremover.

26. juni 1962 havde han fået optaget en kronik i Politiken om “Reform af FN’s stemmeregler”, der viste lidt om, hvad han skulle

Lannung kunne meget passende fejre sin 70 års fødselsdag i FN i New York. Her sidder han mellem FNs generalsekretær U Thant til højre og generalforsamlingens formand, den tidligere italienske statsminister Fanfani, til venstre.

Hermod Lannung mødte under FN's generalforsamling i 1961 Jens Otto Krag, der var udenrigsminister. Året efter blev Krag statsminister og blev bl.a. drivkraften bag at få Danmark med i EU i 1973. Et projekt også Lannung var helhjertet tilhænger af.

bruge rigtig mange kræfter på i de følgende årtier. “FN bør være det centrale punkt i dansk udenrigspolitik”, skrev han. Og det lykkedes ham i 1963 at få nedsat og blive formand for “Udvalget til drøftelse af spørgsmålet om ændringer af FN's pagt”.

Det kom der ikke så meget ud af, bl.a. fordi det under den kolde krig var helt utopisk at få ændret FN, men Lannung fastholdt sine ideer. Og det blev det, der skulle være omdrejningspunktet for hans arbejde de sidste 25 leveår.

Han oprettede sin fond i 1970, og i på det radikale landsmøde i 1971 fik han vedtaget en resolution om FN-reformer. Han lagde selv en hel del mere i vedtagelsen end partiledelsen gjorde.

Som nævnt var han også aktiv i FN-forbundet og dennes in-

Hermod Lannung på talerstolen i selve FNs generalforsamling. Uden tvivl et stort øjeblik for den mand, der brugte så meget af sit liv på at arbejde for styrkelse af FN som verdensorganisation.

ternationale arbejdet samt i verdensføderalisternes organisation WAWF, hvor han bl.a. deltog i kongresser i Holland 1971, i Paris 1977, i Strasbourg 1978, men også fjernere steder som i Tokyo 1973 og 1980.

Lannung som kunstsamler

Som nævnt benyttede Lannung opholdene i Rusland til at opkøbe russisk kunst. Han fik bl.a. i 1923 forbindelse til kunstneren Sergej Vinogradov, før denne samme år emigrerede til Estland. Han erhvervede to små landskabsmalerier fra hans side, men også malerier af Isak Levitan, Mikhail Nesterov, Leonid Pasternak og Konstantin Korovin, alle formidlet via Vinogradov.

Kort før sin afrejse fra Moskva i 1924 fik han erhvervet sig bl.a. et maleri af Sergej Gerasimov, og via svigerfamilien i Kharkov fik han også efter hjemkomsten til Danmark nogle malerier.

Gerasimovs maleri Bønder, nu på Sorø Kunstmuseum, var et af de malerier, Lannung erhvervede til sin samling af russisk kunst.

Hans russiske malerisamling blev suppleret i 1933, da der var en sovjetisk udstilling i København, og så sent som i 1960'erne købte han kunst med hjem fra sine rejser i Sovjetunionen.

Oprindeligt var det tanken, at Lannungs samling skulle være på Statens Museum for Kunst, men det viste sig, at de ikke ville gøre helt så meget ud af det, som Lannung forestillede sig.

Derfor blev det i stedet Vestsjællands Kunstmuseum i Sorø, der fik dem, og Lannung oprettede oven i købet en museumsfond i 1984, der også støttede byggeriet af et nyt museum, ligesom den løbende har understøttet samlingen.

En samling af russiske plakater fra revolutionstiden, som stammer fra hans første ophold i Rusland, findes i dag i Kunstindustrimuseet.

Selv fik han i øvrigt i 1981 et portræt, malet af Victor von Brockdorff, hængt op på Christiansborg. Det præger forsiden af denne publikation.

Lannungs sidste 25 år (ca. 1971-1996)

Selv om han i 1960 ikke blev genvalgt til folketinget, fortsatte han som nævnt som partiets repræsentant i FN frem til 1970, og det forhold, at han efter den tid ikke havde nogen formel politisk position, forhindrede ham som nævnt ikke i de sidste 25 leveår fortsat at være aktiv i forhold til de politiske emner, der havde præget også hans første 75 leveår, nu med FN som omdrejningspunkt.

Han var i partiet fortsat en flittig gæst på talerstolen ved hovedbestyrelsesmøder og landsmøder, gerne med indlæg om afrustning, om FN's betydning, om fredssagen og om det europæiske samarbejde. Han var som nævnt også fortsat aktiv i partiets internationale arbejde, bl.a. også i Liberal International, som han selv havde været med til stiftende møde af i Oxford i 1947.

I 1980'erne blev der efter den såkaldte dobbeltbeslutning i NATO sat gang i fredsbevægelserne i de vestlige lande, og ved det radikale landsmøde i 1981 talte Lannung netop mod opstilling af mellemdistanceraketter. Han forblev således tro mod de antimilitaristiske idealer, der havde fået hans familie til i 1905 at vælge Det Radikale Venstre frem for Venstre.

Selv tog han initiativ til flere konferencer i Danmark, størst en fredskonference i Bellacentret i 1986, der af borgerlige kredse blev beskyldt for at være et knæfald for kommunisterne, en kritik der prellede af på den nu 91-årige, der efter Gorbatsjovs overtagelse af magten i Sovjetunionen fornemmede, at verden var ved at bevæge sig.

Da PET-kommissionen i 2009 afleverede sin redegørelse om efterretningstjenestens arbejde i årene fra befrielsen og frem til 1989, kunne man læse, at PET aktivt arbejdede på at miskreditere konferencen, der 15.-19. oktober 1986 samlede fredsaktivister fra

Lannung på podiet ved den kontroversielle interationale fredskongres i Bel-lacentret i 1986. PET-kommissionens rapport fra 2009 afslører, at efterretnings-tjenesten var meget aktiv i forsøg på at sabotere kongressen.

over 100 lande. PET fodrede udvalgte aviser med oplysninger, der førte til en række kritiske artikler, ligesom de aflyttede kongresarrangørernes telefoner.

Men som nævnt holdt også den 91-årige Hermod Lannung til presset. Og efter murens fald i 1989 og opløsningen af Sovjetunionen i 1991 blev flere og flere overbevist om, at netop den fortsatte, om end kritiske dialog med Sovjetunionen og de øvrige østlande under den kolde krig var en af de faktorer, der bidrog til sammenbruddet af de kommunistiske regimer.

Lannung havde blik for, at Gorbatjovs overtagelse af magten varslede ny tider og åbnede ny perspektiver. Det gjaldt også i forhold til FN, og Gorbatjovs tale i FN 7. december 1988 var baggrund for, at han med sin fond finansierede en stor konference

om USSR og FN 2.-3. september 1989, kort tid før murens fald, som meget passende fandt sted på hans fødselsdag 9. november.

Det må have været fantastisk for Lannung, der selv havde oplevet den russiske revolution i 1917 og bevaret en kærlighed til landet og en forbindelse til landet lige siden, at opleve omvæltningerne efter Gorbatjovs magtovertagelse. Disse omvæltninger gjorde også muligheden for langt om længe at få vind i sejlene for ideerne om styrkelse af FN mere realistiske, sådan som man bl.a. blev vidne til ved FN's fælles optræden under Golfkrigen i 1991, hvor Kuwait blev befriet fra Iraks besættelse.

I de sidste leveår var interessen og gejsten for at få nogle af de ideer, han havde kæmpet for siden sin pure ungdom, på dagsordenen en af de ting, der dagligt blev arbejdet for.

Hermud Lannung var i Rusland mange gange, også i 1985, hvor Gorbatjov kom til magten og i de følgende år spillede en afgørende rolle i de store forandringer, både Sovjetunionen og resten af verden gennemgik. Den 90-årige Lannung med stok er her på virksomhedsbesøg og følger interesseret en af arbejderne.

Helt op til efter sin 100 års fødselsdag i 1995 var Hermod Lannung aktiv ved sit skrivebord i lejligheden på Amager. Papirer og bøger studeres, og manuskripter bliver gennemrettet.

På en konference i Gentofte 1993 udtalte han sig således for “et globalt kollektivt sikkerhedsorgan gennem en styrkelse og videreudvikling af FN og knyttet hertil et verdensomspændende sæt af regionale sikkerhedssystemer”. Denne formulering var et slags omkvæd på de fleste af de indlæg, han holdt i sine sidste år.

I hans efterladte privatarkiv kan man se, hvordan han – ligesom han altid havde gjort – sad og filede på detaljerne i formuleringerne i sine indlæg og talemanuskripter, helt frem til de blev færdige. Der er et utal af håndskrevne tilføjelser og rettelser, også frem og tilbage, for det kunne aldrig blive helt perfekt.

I sit eget parti indledte han 24. august 1993 en konference på Christiansborg om “FN som konfliktløser”, der samlede næsten 100 deltagere. Partiet var nu kommet i regering og havde fået udenrigsministerposten ved Niels Helveg Petersen.

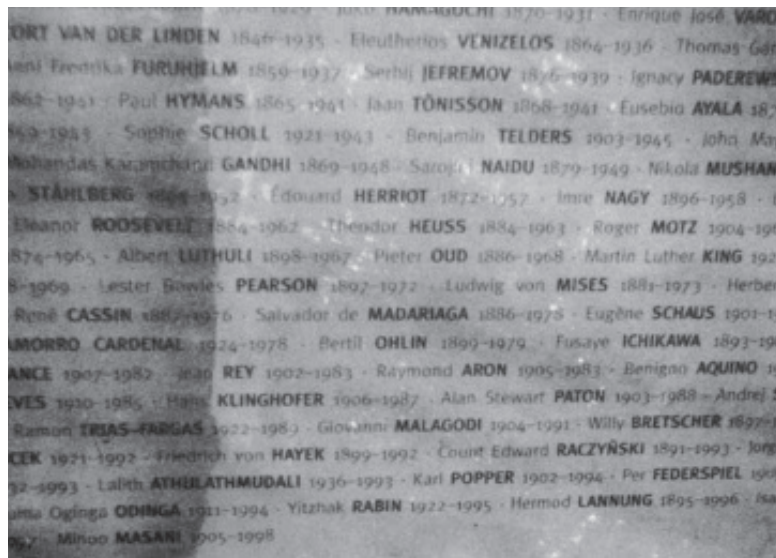
Da han i 1995 kunne afholde en reception på Christiansborg i anledning af sin 100 års fødselsdag, blev han tilbørligt hyldet fra mange sider, og også statsminister Poul Nyrup Rasmussen var blandt talerne.

Og på en konference i september 1996 talte den nu næsten 101 år gamle Lannung kort før sin død også om mulighederne i FN: "Må jeg minde om, at jeg for flere år siden foreslog, at FNs sikkerhedsråd fik rådighed over en mindre atomstyrke, og at alle lande med a-våben samtidigt afskaffede deres a-våben".

Jo, idealismen, og nogle vil måske sige utopien, var til stede helt frem til hans død.

I de sidste ti år, han levede, havde han diskret medvirket til, at han nogle af årene var blevet indstillet til at modtage Nobels

I 1998 blev Hall of Freedom indviet af Liberal International i imponerende omgivelser i en isgrotte i Jungfrauoch i Svejts. Blandt de 100 navne står Hermod Lannungs næsten nederst, efter Yitzhak Rabin og før Isaiah Berlin.

fredspris, sådan som Fredrik Bajer, der havde stiftet Dansk Fredsforening, som hidtil eneste dansker havde fået.

Fredsforeningen havde Lannung som nævnt meldt sig ind i i 1915, og det ville jo have været en fantastisk afslutning på hans livslange indsats, hvis det var lykkedes. Samtidig ville det have bundet tråden tilbage til hans tidlige ungdom.

Men dette var én af de ting, der ikke lykkedes for Lannung. Men bl.a. i kraft af oprettelsen af Lannungs Fond kunne han også efter sin død være med til at sikre, at der fortsat blev kæmpet for de ideer, han selv så ivrigt havde forfægtet i sit lange liv.

I de 1995-betragtninger, som han skrev til det festskrift, der udkom i anledning af hans 100 års fødselsdag, hæftede han sig ved, at “det internationale klima er efter den kolde krigs ophør afgørende forbedret på flere områder, og en hovedforudsætning for, at FN-pagtens kapitel VII’s sikkerhedssystem kan gennemføres, er hermed til stede”.

Hans ideal var fortsat, at “FN på længere sigt i sidste instans foruden en effektiv overbygning til de regionale sikkerhedssystemer kan blive den verdensmyndighed, der kan varetage fred, fælles sikkerhed og samarbejde mellem nationerne, samt beskyttelsen af menneskerettighederne”.

Kilder

Rigsarkivet

Hermod Lannungs privatarkiv (i alt næsten 100 pakker)
Breve fra Hermod Lannung i andres privatarkiver (Ivar Berendsen,
Fredrik Bajer, Jørgen Jørgensen og John Christmas Møller)
Jeg takker rigsarkivaren for adgangstilladelse til arkiverne.

Bøger m.v.

Hermod Lannung: Min russiske ungdom, 1978
Hermod Lannung: Ungdomskonferencen for folkeforbund, for-
soning og fred, 1980
Henning Nielsen og Thorkild Møller (red.): FN, Europa og Rus-
land. Et festskrift i anledning af Hermod Lannungs 100 års
dag, 1995
Finn Petersen: Grønlandssagens behandling i FN 1946-54, 1976
Hans Tabor: Diplomat blandt politikere, 1995
Henning Kjeldgaard: Aktiv udenrigspolitik 1966-1997, 2012
Russisk kunst i hundrede år, Vestsjællands Kunstmuseum, 2006
Radikale Venstres og Radikal Ungdoms jubilæumsskrifter
Politisk Årbog, udgivet af Det Radikale Venstre
DR-udsendelse 16. april 1979

